

Nr 35.

*Bevillningsutskottets betänkande i anledning av väckta motioner
angående vissa frågor rörande nykterhetslagstiftningens
utformning.*

(2:a avd.)

Till bevillningsutskottet ha hänvisats följande av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen:

1) motionen II: 139 av herr *Dickson*, vari hemstälts, »dels att riksdagen måtte hos regeringen begära att bestämmelser snarast måtte utfärdas i syfte att porter och öl, klass III, i utminuteringshänseende måtte jämföras med vin, eller, därest något skäl därför skulle föreligga, med brännvin, dels att vederbörande utskott måtte taga ställning till och upprätta förslag i frågan om lämpliga beskattningsformer»;

2) motionen II: 304 av herrar *Molander* och *Severin* i Stockholm, vari hemstälts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande frågan om spirituosamotbokens avskaffande och i avslutning härtill utfärdandet av ändrade bestämmelser för spirituosaförsäljningen till allmänheten»; samt

3) motionen II: 364 av herr *Wiberg* m. fl., vari hemstälts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till innevarande års riksdag angående upphävande av restriktionerna i fråga om utskänkning å restauranger med spriträttigheter».

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för de i motionerna framställda yrkandena, får utskottet, i den mån redogörelse härför icke lämnas i det följande, hänvisa till motionerna.

Enligt 11 § förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker får tillverkning av *maltdrycker av tredje klassen* äga rum allenast för utförsel ur riket samt för vetenskapligt, medicinskt, farmaceutiskt, tekniskt, industriellt eller annat likartat ändamål. Maltdrycker av tredje klassen utgöras jämlikt 3 § nämnda förordning av sådana maltdrycker, vilkas alkoholhalt överstiger 3,2 viktprocent.

Bestämmelser om *utminutering* av rusdrycker har meddelats i 4 kap. förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker. Utminutering må äga rum allenast till den vilken av hemortsbolaget erhållit tillstånd att inköpa rusdrycker. För den som erhållit sådant tillstånd

skall bolaget utställa motbok, gällande för inköp å visst utminuteringsställe (1 och 5 §§). I fråga om spritdrycker skall hemortsbolaget, med hänsyn till köparens ålder och levnadsförhållanden, fastställa den högsta myckenhet som må av honom inköpas. Denna myckenhet må ej överstiga fyra liter för varje kalendermånad. Den må uttagas jämväl efter månadens utgång, dock ej senare än sex månader därefter. Om särskilda skäl därtill äro, må tillstånd lämnas att vid vissa tillfällen inköpa större myckenhet än vad sålunda fastställts (4 §).

I 3 kap. 22 § rusdrycksförsäljningsförordningen, sådant detta författningsrum lyder enligt förordningen den 13 december 1946 (nr 775), stadgas bland annat, att då så prövas nödigt med hänsyn till att krig eller omedelbar krigsfara råder eller arbetslöshet eller nöd i större omfattning föreligger så ock då särskilda skäl eljest därtill äro, Konungen må meddela förbud mot bedrivande av detaljhandel med rusdrycker eller föreskriva erforderliga inskränkningar däri.

Med stöd av sistnämnda författningsrum har genom kungörelse den 13 december 1946 (nr 776) angående vissa inskränkningar i detaljhandeln med rusdrycker förordnats, att spritdrycker ej må till någon utminuteras i större myckenhet än tre liter för kalendermånad. Medgiven myckenhet må uttagas jämväl efter månadens utgång, dock ej senare än tre månader därefter. Utan hinder av vad sålunda stadgats må, om särskilda skäl därtill äro, tillstånd lämnas att vid vissa tillfällen inköpa större myckenhet än ovan sagts.

Enligt 5 kap. 1 § rusdrycksförsäljningsförordningen må *utskänkning* av spritdrycker äga rum endast i samband med verklig måltid bestående av lagad mat. Spritdrycker som genom utspädning med vatten eller annan alkoholfri dryck erhållit särskilt låg alkoholhalt må dock utskänkas utan samband med måltid. Angående lägsta pris å sådan måltid samt utskänkning av spritdryck, som må utskänkas utan samband med måltid, äger kontrollstyrelsen utfärda föreskrifter. Kontrollstyrelsen må jämväl föreskriva, att till gäst må vid samma besök utskänkas allenast viss högsta myckenhet spritdrycker. Jämlikt 2 § samma kapitel skall vid utskänkning av **vin** lagad mat vara att tillgå, där ej utskänkningen sker i samband med servering av konditorivaror. Där vin på grund av hög alkoholhalt eller annan anledning uppenbarligen är ägnat att tjäna såsom ersättning för spritdrycker, äger kontrollstyrelsen föreskriva, att vinet må utskänkas endast i samband med måltid och till viss högsta myckenhet.

Med stöd av berörda bestämmelser i 5 kap. har kontrollstyrelsen i cirkulär den 5 december 1942 meddelat föreskrifter angående måltidstvång och kvantitetsbegränsningar m. m. vid utskänkning av rusdrycker.

Av innehållet i de ifrågavarande motionerna må här återgivas följande.

Till stöd för det i motionen II: 139 framförda yrkandet har motionären åberopat innehållet i en av honom vid 1947 års riksdag väckt motion, II: 1. I sistnämnda motion hade motionären anfört, att ingen vid full hälsa va-

rande svensk medborgare hade laglig möjlighet att inom landet inköpa porter och öl, klass III, av inhemsk tillverkning. Gällande bestämmelser i detta hänseende saknade stöd av förnuftet och vore ägnade att sprida löje över svensk lagstiftning.

I motionen II: 304 har anförts i huvudsak följande. Den år 1944 tillsatta nykterhetskommitténs uppgift vore ytterst vittutseende och tidskrävande. Efter mer än tre års arbete kunde man icke säga annat än att lång tid och mycket arbete ännu återstode innan något egentligt resultat kunde bliva synligt. Under sådana förhållanden kunde ifrågasättas om det icke vore praktiskt och underlättande för det fortsatta utredningsarbetet att därur utbryta frågan om motbokens avskaffande. Detta så mycket mer som det här rörde sig om motboken endast såsom en teknisk distributionsdetalj. Den med motboken sammanhängande nykterhetsfrämjande kontrollen skulle icke komma att beröras. Kontrollen kunde nämligen bibehållas på ett smidigare och mera tilltalande sätt utan motbok samtidigt som en icke oväsentlig rationaliseringsvinst ovillkorligen måste bli en omedelbar följd av motbokens försvinnande. I den mån motboken tidigare kunde ha befordrat en av nykterhetsintressets målsättningar hade det naturligen funnits skäl för dess bibehållande. Nu torde man emellertid kunna säga, att det klientel, som man genom motboks kontrollen velat skydda, skaffat sig spirituosa på andra vägar, t. ex. genom kostnadskrävande restaurangbesök eller i sämsta fall genom smyghandel.

Såsom en tänkbar lösning av frågan ville motionärerna föreslå, att motboken i dess nuvarande form indroges. I stället skulle fri inköpsrätt medgivas exempelvis av 3 eller 4 liter spirituosa per månad. Inköp utöver den fria kvantiteten skulle alltjämt vara underkastade tillståndsprovning eventuellt i modifierad form. För att icke fria inköp skulle kunna ske på olika platser inom landet skulle det nuvarande anvisandet av inköpsställe bibehållas. Ett andra alternativ kunde tänkas så att t. ex. å den första litern generellt finge utgå en lämpligt avvägd rabatt och med villkor i övrigt som under första alternativet.

Till stöd för det i motionen II: 364 framställda yrkandet har framhållits bl. a. följande. Det hade försports, att något resultat av 1944 års nykterhetskommittés verksamhet ej vore att vänta förrän i början av 1950-talet på grund av uppdragets mycket stora omfattning. Detta betydde, att icke ens de mest angelägna detaljspörsmålen skulle kunna lösas förrän i samband med hela frågan någon gång på 1950-talet. Då i stort sett enighet numera torde råda om lösningen av vissa detaljfrågor inom nykterhetslagstiftningens område och då dessa otvivelaktigt vore av den art, att de utan men skulle kunna utbrytas ur problemkomplexet och göras till föremål för särskilda beslut, torde intet skäl av avgörande karaktär kunna anföras mot ett dylikt förfaringsätt. Detta borde vara desto angelägnare, som en allt starkare opinion i landet riktade sig mot vissa bestämmelser och förhål-

landen i nykterhetslagstiftningen, vilka uppenbarligen saknade grund i det allmänna rättsmedvetandet. Dessutom torde man kunna påstå att känslan för och behovet av ett större mått av personlig frihet gjorde sig allt starkare gällande över hela vårt land. Därför torde det också ligga i samhällets intresse, att de partiella reformer inom nykterhetslagstiftningen, som stöddes och påyrkades av den allmänna opinionen, ofördröjligen och utan att avvakta nykterhetskommitténs definitiva slutförande av hela sitt uppdrag finge sin lösning. De frågor, som därvid vore mest aktuella, kunde lätt utpekas såsom de som stode i samband med utskänknings. Såsom kvantitetsbegränsningen vid spritutskänkning nu vore anordnad, torde den i praktiken helt sakna betydelse. Även om en restauranggäst icke skulle vilja försöka övertala vederbörande restaurangpersonal till överservering, föreläge ju intet hinder för honom att tillfredsställa hela sitt alkoholbehov genom besök å flera restauranger. Vidare kunde ju en restauranggäst samtidigt med förtäringen av sina 15 cl sprit beställa starkvin utan restriktioner i egentlig bemärkelse. Dessutom måste påpekas, att den nuvarande kvantitetsbegränsningen vore uppenbart odemokratisk, då de tillåtna spritkvantiteterna för män varierade från 8 cl på tredjeklassrestauranger till 15 cl på förstaklassrestauranger. Det förefölle nästan otroligt, att en dylik klasskillnad mellan olika folkgrupper fortfarande kunde existera i vårt samhälle av i dag.

I samband med kvantitetsbegränsningens borttagande borde enligt motionärernas mening även det s. k. måltidstvånget avskaffas. I praktiken hade nämligen denna bestämmelse visat sig ineffektiv. Man behövde bara hänvisa till den s. k. restriktionsrättens vandring mellan restaurangköket och borden i matsalen, vilken företeelse torde vara allmänt bekant. I tider av allmän knapphet måste det anses moraliskt förkastligt, att stora kvantiteter livsmedel på detta sätt förstördes. Slutligen tillkomme, att det nuvarande mattvånget föranledde en vidlyftig, kostsam och tidsödande kontroll, som i händelse av mattvångets avskaffande skulle kunna inbesparas. I samband med avskaffandet av måltidstvånget måste givetvis samtidigt upptagas frågan om restaurangernas vinstmarginaler å utskänkta spritdrycker. De borde därvidlag garanteras en normal handelsvinst på utskänknings, som ersatte deras förluster på utebliven matförtäring, varför det nuvarande vinstavskrivningssystemet beträffande utskänkt alkohol också måste avskaffas.

I motionen har vidare framhållits att det med skäl torde kunna påstås, att det nuvarande systemet beträffande utskänknings byggde på en psykologiskt felaktig grundsyn på det mänskliga handlandet. Systemet grundade sig på ett bristande förtroende till och förståelse av individens ansvarskänsla, varigenom denna åsidosatts till förmån för en tro på att man lagstiftningens vägen kunde dirigera människornas handlingar på ett sätt, som saknade resonans i det allmänna rättsmedvetandet. För att råda bot mot missbruk av ett fåtal hade man tillgripit en väsentlig inskränkning i samtliga medborgares rätt, vilket redan i sig vore osympatiskt men likväl

skulle kunna tolereras, om åtgärden ledde till åsyftat resultat. Detta hade dock icke blivit fallet.

Slutligen har i motionen uttalats, att nykterhetskommittén borde erhålla uppdrag att efter de i motionen angivna riktlinjerna inkomma med förslag till lösning i så god tid, att förslaget kunde göras till föremål för beslut av innevarande års vårriksdag.

Utskottet. I motionen II: 139 har yrkats, att porter och öl, klass III, i utminuteringshänseende måtte jämföras med vin, eller därest något skäl därför skulle föreligga, med brännvin. Syftet med motionerna II: 304 och II: 364 är, att rusdrycksförsäljningsförordningens bestämmelser om utminutering och utskänkning måtte i vissa angivna hänseenden ändras. Sålunda har i motionen II: 304 hemställts om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning rörande frågan om motbokens avskaffande och i anslutning därtill utfärdandet av ändrade bestämmelser för spirituosa försäljningen till allmänheten. I motionen II: 364 har föreslagits, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till årets riksdag angående upphävande av restriktionerna i fråga om utskänkning å restauranger med spriträttigheter.

Beträffande motionen II: 139 får utskottet erinra om att en motion med i huvudsak samma yrkande som den nu föreliggande väcktes av samme motionär vid 1947 års riksdag. I sitt i anledning av motionen avgivna betänkande nr 10, som godkändes av riksdagen, anförde 1947 års bevillningsutskott bland annat, att enligt utskottets mening den i motionen berörda frågan icke borde upptagas till ett isolerat bedömande utan ses i samband med frågan om det lämpligaste sättet för maldrycksförsäljningens ordnande över huvud taget. Förslag härom hade framlagts av 1934 års maldryckskommitté i ett år 1936 avgivet betänkande. Utskottet erinrade vidare om att det inom 1944 års nykterhetskommitté påginge utredning angående den svenska nykterhetslagstiftningens framtida innehåll och utformning. Utskottet, som förutsatte att frågan om maldrycksförsäljningens ordnande komme att tagas under övervägande i samband med denna utredning, avstyrkte bifall till motionen.

Den sålunda uttalade uppfattningen, att bestämmelserna rörande försäljning inom landet av porter och öl, klass III, icke böra upptagas till ett isolerat bedömande utan ses i samband med frågan om det lämpligaste sättet för maldrycksförsäljningens ordnande över huvud taget, anser utskottet böra tillmätas avgörande betydelse jämväl vid ställningstagandet till yrkandet i den nu föreliggande motionen II: 139. Med hänsyn härtill och då enligt riksdagsberättelsen till innevarande års riksdag nykterhetskommittén upptagit maldryckslagstiftningen till behandling, finner sig utskottet böra avstyrka motionen II: 139.

Vad härefter angår motionerna II: 304 och II: 364 har i desamma hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning av vissa frågor som ha samband med utminuteringen och utskänkningen av rus-

drycker. I huvudsak samma principiella skäl, som föranlett utskottet att avstyrka motionen II: 139, torde kunna åberopas mot ett bifall till nu ifrågasvarande båda motioner. Utskottet kan sålunda icke tillstyrka att de i motionerna berörda frågorna brytas ut ur det större sammanhanget för att behandlas särskilt. Utskottet vill även erinra om att enligt riksdagsberättelsen till 1947 års riksdag nykterhetskommittén under år 1946 igångsatt en större undersökning, grundad på material från 1945 års folkräkning, systembolagens registermaterial, socialregistren och straffregistret, angående alkoholmissbrukets nuvarande omfattning och restriktionssystemets verkningar i olika avseenden. Enligt vad som under hand upplysts för utskottet har arbetet inom nykterhetskommittén numera fortskridit så långt, att kommittén synes kunna bliva i tillfälle att avgiva sitt betänkande i så god tid under år 1949 att förslag i ämnet kan framläggas vid 1950 års riksdag. På grund härav avstyrker utskottet jämväl motionerna II: 304 och II: 364.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

1) att motionen II: 139 av herr Dickson angående ändring av bestämmelserna rörande försäljning inom landet av porter och öl, klass III, m. m. icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) att motionen II: 304 av herrar Molander och Severin i Stockholm angående ändrade bestämmelser för försäljning till allmänheten av spritdrycker icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

3) att motionen II: 364 av herr Wiberg m. fl. angående upphävande av restriktionerna i fråga om utskänkning å restauranger med spriträttigheter icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 20 april 1948.

På bevillningsutskottets vägnar:

ADOLV OLSSON.

Närvarande:

från första kammaren: herrar Wahlmark, Ekman, Velander, Frans Ericson, Heüman, Wehtje, Ramberg, Näsgård, Widner och Petré, samt

från andra kammaren: herrar Olsson i Gävle, Hagberg i Malmö, Hammarlund, Sandberg, Orgård, Falk, Karlsson i Grängesberg, Karlsson i Granebo och Larsson i Luttra.